

Radio Nord

Piratrådion som det svängde om

– Radio Nord var en försmak av en ny tid, säger Jan Kotschack, son till piratrådionlegenden Jack Kotschack.

STOCKHOLM Piratrådionstationen Radio Nord levde endast 16 månader i början av 1960-talet. Ett futtigt liv, kan man tycka. Men i verkligheten hade Radio Nord enorm betydelse för utvecklingen av både radioblag och populärkultur i Sverige och Finland.

Onsdagen den 8 mars 1961 sände Radio Nord för första gången. "Kärlek i rymden", en specialskriven vals av den folkära svenska artisten Evert Taube inledde ett radioäventyr, som Sverige talar om ännu 50 år efteråt.

Radio Nord sände från Bon Jour, en ombyggd fiskeskuta, som låg förankrad på internationellt vatten utanför Nynäshamn.

I centrum för alltihop finns Jack Kotschack, en finlandssvensk, som kom till Stockholm i slutskedet av andra världskriget.

Jack Kotschack föddes 1915 i en judisk familj i Helsingfors. Han deltog i vinterkriget. I fortsättningskriget

fungerade han som sambandsofficer med de tyska trupperna i norra Finland. Ett mycket märkligt öde för en judisk grabb från Helsingfors. I krigets slutskede kom han till Stockholm, men hans håg stod egentligen till USA.

– Pappa hade ingen speciell känsla för Sverige. Han hade en stark känsla för sitt hemland Finland, men drömlandet för Jack var hela livet USA. Hade han inte gift sig med mamma och fått barn så hade han nog flyttat till Amerika, säger sonen Jan Kotschack.

Jack gifte sig med dottern till direktören för Svea Film och fick anställning som reklamchef i svärfars bolag.

I Stockholm var han en udda fågel som det skrevs flitigt om på kvällstidningarnas nöjessidor.

– Hans oräddhet var hans största tillgång. Jag tyckte att det var fruktansvärt pinsamt när jag var barn. Så fort man gick in på en restaurang

och han upptäckte en känd person så gick han fram och presenterade sig. Han utgick ifrån att alla kände honom och skulle tycka att det var trevligt att träffa honom.

Drags till filmstjärnor

Jacks framfusighet har satt sina spår i familjens fotoalbum. Bland bilderna som Jack samlade i bastun på familjen sommarställe Morsta gård finns världskändisar som Marilyn Monroe, Sophia Loren och Kirk Douglas.

Det är inte vilka bilder som helst. Ofta har Jack avspänt lagt armen kring någon av den tidens Hollywoodskönheter.

– Han var fruktansvärt stolt över de där bilderna.

Jack Kotschack gick ofta i otakt med sin omgivning i efterkrigstidens Stockholm. Han ville göra stora affärer, själv sade han business, någonting som inte stod särskilt högt i kurs i den tidens Sverige.

↑ **BOK OM FAR.** Jan Kotschack beskriver sin far som orädd, social och affärsorienterad.

GUSTAV MARTESSON

☞ **RADIOPIRAT.** Jack Kotschack, skeppare på Radio Nord's flytande radiostation "Bon Jour" som sände från internationellt vatten, utom räckhåll för svensk lag. I verkligheten var Jack sjösjuk och undvek att besöka båten.

ARNE SCHWEITZ/SCANPIX

☞ **FAR OCH SON.** Jack Kotschack tillsammans med sonen Jan 1960.

PRIVAT ARKIV

☞ **SÖGS TILL STJÄRNORNA.** Marilyn Monroe och Jack Kotschack 1960.

PRIVAT ARKIV

"Pappa hade ingen speciell känsla för Sverige. Han hade en stark känsla för sitt hemland Finland, men drömlandet för Jack var hela livet USA."

Bon Jour

Men det var först när han började intressera sig för reklamfinansierad radio som han på allvar hamnade på kollisionkurs med det politiska etablissemanget i Stockholm.

1959 träffade Jack Gordon McLendon, en radiostationsägare i Texas, USA. De två männen gillade varandra. McLendon lovade att finansiera en radiostation på internationellt vatten i Östersjön. Jack blev eld och lågor, han köpte ett fartyg i Kiel, som döptes till Bon Jour, och utrustades med radiosändare.

Efter en rad svårigheter var Bon Jour på plats utanför Örnö och kunde inleda sändningarna i mars 1961. Radio Nord blev en dundersuccé. Både i Sverige och i kustlandskapen i Finland rattade ungdomen in 495 meter mellanväg för att hör de unga discjockeyerna spela 1960-talets stora svenska stjärnor som Lill-Babs, Siv Malmkvist och Ann-Louise Hansson. Jay Epaes Putti Putti blev Radio Nords största hit.

På Sveriges radio bröt paniken ut. Radio Nords "20 i topp"-listor var någonting helt nytt för svenska radiolysnare. De korta nyhetssändningarna var minst lika nyskapande. Radiolysnarna gillade den fräcka uppstickarkanalerna.

Men politikerna hade också vaknat. 16 månader senare skulle de sänka Radio Nord.

– Pappa var populist i god mening. Han trodde att om man startar en radiostation som blir populär så kommer den så småningom att få flytta i land. Han var inte ens nära att lyckas. Tvärtom.

Radio Nord

- **Radio Nord**, en piratradiosändare som sände från fartyget Bon Jour mellan den 8 mars 1961 och den 30 juni 1962.
- **Båten sände** från internationellt vatten utanför Stockholms skärgård.
- **Bakom stationen** låg amerikanskt kapital. Stationens förgrundsgestalt var den finlands-svenska affärsmannen Jack Kotschack.
- **Radio Nord var** en kommersiell musikstation, som sände topplistor, musik och nyheter.
- **Radiostationen fick** många unga lyssnare i mellersta Sverige, men också på Åland och i sydvästra Finland.

Politikerna sökte oförtrutet utvägar att täppa igen kryphålen i lagstiftningen, tidningarnas ledarsidor rasade och de stora annonsbyråerna i Stockholm, som hade lovat att backa upp Jack Kotschacks radio, tvekade.

Olaglig piratradio

Den 22 maj 1962 antog Sveriges riksdag en ny lag som förbjöd Radio Nord. Jack Kotschack ville bygga en radiokanal med harmlös underhållning och han ville tjäna pengar. Han lyckades med det första, men Jack visste också att slaget var förlorat när riksdagen klubbade den nya lagen. Han följde det politiska

skådespelet från riksdagens publikläktare. Pressen var som vanligt på plats. Den 30 juni 1962 stängdes Radio Nord. Den sista låt som tonade ut från radiopiraternas Bon Jour var *Stick i väg*, Jack med Monica Zetterlund.

När Radio Nord tystnade hade ändå Radiosverige förändrats för alltid. Sveriges Radio grundade Melodiradion, som ett svar på tonerna från Radio Nord. När det inte räckte beslöt man grunda P3, en ung kanal med musik och underhållning. Sveriges Radio, som dittills levt på svältkur, fick plötsligt behålla en allt större del av licenspengarna.

– Vinnarna i slutändan var radiolysnarna. De fick P3 och var inte längre hänvisade till en timme gammal fonmusik i dygnet.

Striden över

Striden om Radio Nord var över. Den sjösjuke radiopiraten Jack Kotschack gick i land. Han fortsatte att göra affärer, körde snabba bilar och diskuterade film på terrassen i Cannes, dit han flyttade.

Men för en finlandssvensk finns det fortfarande en del lösa trådar kring Radio Nord och Jack Kotschack som det är intressant att nysta upp.

1965 fyllde Jack Kotschack 50 år. Hans toastmaster var den finlandssvenska journalisten Carl-Adam Nycop. Carl-Adam är en legendarisk tidningsman i Sverige. Han var chefredaktör på bildmagasinet Se och han grundade kvällstidningen Expressen. Nycop var den enda betydande tidningsmannen som stod på Jack Kotschacks sida när striden

kring Radio Nord rasade.

I motståndarlaget, på Sveriges Radio, var en annan finlandssvensk journalist, Allan Schulman från Helsingfors, nöjeschef.

Jan Kotschack har sparat ett band från början av 1960-talet, där konkurrenterna Jack Kotschack och Allan Schulman umgås på Radio Nords kontor efter en våt krogkväll. Tillsammans sjunger de två herrarna: "Det rullar, det rullar" på klingande finlandssvenska.

Hemma i Jans arbetsrum i Mid-sommarkransen hänger ytterligare ett minne från Radio Nord-epoken. Hans far hade låtit rama in en intervju som Rolle Ståhlström, stjärnreporter på Expressen skrev. Också Rolle är finlandssvensk.

Jan Kotschack har skrivit en bok *Stick iväg, Jack* om Radio Nord-epoken. Jag kan inte låta bli att fråga honom varför finlandssvenskarna spelade en så framträdande roll i 1960-talets Mediesverige.

– Jag tror att det beror på att frimodigheten var större bland finlandssvenskarna. De kommer till ett nytt land och saknar gamla lojalitetsband, men har språket.

Senare i livet gled Jack Kotschack och Carl-Adam Nycop isär.

– Nycop drogs till sossarna. Han blev försvenskad. Han talade till och med rikssvenska, i motsats till Allan, Jack och Rolle Ståhlström som behöll sitt finlandssvenska språk livet ut.

Jack Kotschack dog 1988 i Cannes, Frankrike.

Markus West
markus.west@hbl.fi